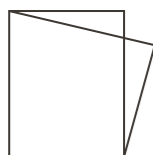

Trivselsmålinger i folkeskolen. Skal alle elever være lykkelige?

Finn Wiedemann,
lektor, ph.d., Institut
for Design, Medier og
Uddannelsesvidenskab,
Syddansk Universitet.

Siden skolereformen i 2014 har alle folkeskoler gennemført trivselsmålinger. Artiklen undersøger baggrunden for indførelse af trivselsmålinger og foretager med afsæt i interview med syv skoleledere en analyse af skolens erfaringer med trivselsmålinger. Som teoretisk grundlag anvendes bl.a. evalueringsteori, ligesom der foretages en læsning og diskussion af litteratur, som indirekte og direkte har beskæftiget sig med skolens og samfundets interesse for trivsel. Analysen peger på lidt forskellig praksis med hensyn til brugen af trivselsmålinger. På nogle skoler vil trivselsmålinger primært have en

rituel og symbolsk funktion. På andre skoler vil de i højere grad blive brugt aktivt som led i den enkelte skoles og klasses sociale og pædagogiske udvikling. Indførelse af trivselsundersøgelser kan fortolkes som et udtryk for, at bredere, blødere og mere medmenneskelige hensyn inddrages i diskussionen af, hvilken skole og hvilket samfund vi ønsker. Trivselsmålinger kan dog også ses som et forsøg på at styre skoler og institutioner på nye sofistikerede måder, hvor også de bløde resultater inddrages.

Trivselsmålinger i folkeskolen. Skal alle elever være lykkelige?

Hvilke erfaringer har skoleledere med trivselsmålinger, og hvordan kan vi forstå baggrunden for indførelse af trivselsmålinger?

Indledning

Op til sidste års skolestart offentliggjorde dagbladet Politiken en oversigt over de skoler, som henholdsvis har den højeste og laveste trivselsscore. Budskabet i artiklen var ikke til at tage fejl af. Skolens trivselsscore er lige så vigtigt som karaktergennemsnittet og et helt centralt kvalitetsparameter, som man bør tage hensyn til, når man vælger skole (Mainz, 2022). Siden 2015 har landets folkeskoler og specialskoler lavet årlige trivselsundersøgelser. Hver klasse og skole får en score, som offentliggøres på skolernes hjemmeside. Forældre og offentlighed har så mulighed for at orientere sig i, hvor gode skolerne er til trivsel. Trivselsmålingen er indført

som led i folkeskolereformen fra 2014, hvor et af målene var, at elevernes trivsel skulle øges. Undersøgelsen måler på fire indikatorer henholdsvis social og faglig trivsel, opfattelse af ro og orden samt oplevelse af støtte og inspiration.

Spørgsmålene, som vil udgøre artiklens omdrejningspunkt, er: Hvilke erfaringer har skoleledere med trivselsmålinger, og hvordan kan vi forstå baggrunden for indførelse af trivselsmålinger? Den første del af spørgsmålet handler om selve måden, skolerne bruger trivselsundersøgelser på, dvs. spørgsmål om hvordan, og bygger på kvalitative interview med syv skoleledere fra tre forskellige kommuner. Den anden del af forsknings-

spørgsmålet, altså spørgsmålet om hvorfor vi har fået trivselsundersøgelser, vil blive belyst gennem inddragelse af rapporter, undersøgelser og litteratur, som direkte og indirekte har beskæftiget sig med emnet. Mere præcist vil fokus være på trivselsmålingernes vej ind i skolen, samt ikke mindst hvordan vi kan forstå det forhold, at trivselsmålinger er blevet en integreret del af skolens praksis. Og i forlængelse heraf hvad det er for aktører, som har haft held til at institutionalisere en trivselsdagsorden i skolen. Den sidste del af forskningsspørgsmålet er inspireret af diskursteori, som pga. pladshensyn ikke vil blive udfoldet (Foucault, 1972; Fairclough, 1995; Phillips, 2010).

Analysen peger på lidt forskellig praksis med hensyn til brugen af trivselsmålinger. På nogle skoler vil trivselsmålinger primært have en rituel og symbolsk funktion. Man udfører de årlige målinger, men det kniber med tid og overskud, og måske også lyst, til at bruge dem som led i den pædagogiske og strategiske udvikling. På andre skoler vil de i højere grad blive brugt aktivt, hvor skolens forskellige teams efter dialog med skolens ledelse inddrager resultaterne som led i den enkelte skoles og klassers sociale og pædagogiske udvikling.

Indførelse af trivselsundersøgelser kan fortolkes som et udtryk for, at bredere, blødere og mere medmenneskelige hensyn inddrages i diskussionen af, hvilket samfund vi ønsker. Skolen skal arbejde målrettet og systematisk med omsorg og sundhed som supplement til den traditionelle faglige og læringsmæssige dagsorden. Trivselsmålinger kan dog også ses som et forsøg på at styre skoler og institutioner på nye sofistikerede måder. Skolen skal kontrolleres og holdes ansvarlig – også for sine bløde resultater.

Afslutningsvis i artiklen skal nogle få kritiske perspektiver diskuteres, som trivselsdagsordenen fører med sig. Er det skolens opgave at sørge for, at eleverne trives og er lykkelige? Og hvad er det for en skole og et samfund, som vi udvikler, når skolen i stigende grad har fokus på trivsel?

Metodisk og teoretisk signalement

Som nævnt er i alt syv skoleledere blevet spurgt om deres erfaringer med trivselsmålinger, herunder fx hvordan trivselsmålinger bliver brugt i skolens hverdag. At det er skolelederne, der er

fokus på, hænger sammen med, at det er dem, der formelt set har ansvaret for gennemførelsen og resultaterne af trivselsmålinger. De må derfor formodes at have størst indsigt i, hvordan skolerne arbejder med målingerne, og hvilken rolle de spiller på den enkelte skole. Interviewene er foregået over teams og er blevet optaget og efterfølgende transskriberet. Interviewene er gennemført i første halvdel af 2023. Skolelederne er henholdsvis ansat i en stor og mellemstor bykommune samt en lille landkommune. Selv om der med vilje er valgt forskellige kommuner ud, kan der ikke spores nogen kommunal variation i måden, der arbejdes med trivselsmålinger på. Dette kan skyldes, at arbejdet med trivselsmålinger i høj grad er overladt til skolerne uden tydelige kommunale krav, men det kan også skyldes, at et relativt lille antal informanter har deltaget i undersøgelsen. De fleste af skolelederne har mellem fem og femten års erfaring med skoleledelse, mens en enkelt var relativt nyansat som skoleleder, men dog havde erfaring med ledelse. Kønsfordelingen var nogenlunde ligelig med fire mænd og tre kvinder. Erfaring og køn har ikke skilt sig ud som en faktor, der havde betydning for de interviewedes erfaringer med trivselsmålinger. Jeg kendte skolelederne fra tidligere interview, hvor jeg i forbindelse med et forskningsprojekt, der handlede om covid-19, havde spurgt dem om deres erfaringer med nedlukningen af skolen. Mit forhåndskendskab til dem gør, at jeg havde opbygget en tillidsfuld relation til dem, hvorfor jeg vurderer, at de var mere villige til at videreformidle kontroversielle og konfliktpregede erfaringer med trivselsmålinger, end hvis jeg ikke havde kendt dem på forhånd.

Metodisk har interviewene været tilrettelagt som semistrukturerede interview (Kvale, 1997), hvor det nævnte forskningsspørgsmål om erfaringer med brugen af trivselsmålinger har været styrende for empiriindsamlingen, men med plads til eksplorativ udforskning af emnet.

Teoretisk er evalueringsteori blevet inddraget med det formål at analysere, hvordan trivselsundersøgelser bliver anvendt i skolens hverdag. Med Dahler-Larsen (1998, s. 11), som tager afsæt i Verdung, er evaluering "en systematisk, retrospektiv vurdering af gennemførelse, præstationer og udfald af den offentlige politik/indsats, som tiltænkes at spille en rolle i praktiske handlingssituationer". Trivselsmålinger lever op til kriterierne for evaluering. Selve fremgangsmåden eller målingen er systematisk, hvor der benyttes en videnskabelig udviklet metode. Målingen gennemføres årligt. Der måles retrospektivt på elevernes oplevelser og vurderinger. Formålet er som nævnt en vurdering af de fire nævnte trivselsindikatorer med henblik på eventuel udvikling eller ændring af klassens eller skolens praksis.

Kort fortalt peger evalueringsteori på, at evalueringer kan bruges på flere forskellige måder (Dahler-Larsen, 1998; Dahler-Larsen & Krogstrup (red.), 2001; Dahler-Larsen, 2009; 2022), fx rituelt, taktisk, strategisk eller som afsæt for læring, udvikling og oplysning eller kontrol. Skolen er ikke kun et rationelt system, men også et system, hvor mening, værdier, betydning og kamp om opmærksomhed og indflydelse dominerer, sådan som dele af organisations-teorien, herunder den institutionelle

Generelt er holdningen blandt de interviewede skoleledere, at **trivselsundersøgelser er et brugbart redskab.**

teori, peger på (Rørvik, 1998; Berg Sørensen et al. (red.), 2016).

Hvorvidt trivselsmålinger reelt bliver brugt til at øge trivselen blandt skolens elever, er altså et empirisk spørgsmål. Den årlige trivselsmåling er ikke nogen garanti i sig selv. Endelig har evalueringer også konstitutive eller utilsigtede virkninger, sådan som den institutionelle teori peger på. Selve målingen medfører, at organisationen og dens aktører allokerer opmærksomhed, tid og ressourcer på målingen og den efterfølgende analyse og brug, hvilket betyder, at andre forhold i skolen tildeles mindre opmærksomhed.

Skolelederes erfaringer med trivselsmålinger

I det følgende skal skoleledernes erfaringer med trivselsmålinger analyseres. Med trivselsmålinger evaluerer man på den del af skolens værdier, der handler om elevernes trivsel eller sundhed. Nationale test, årskarakterer

og eksamensresultater er eksempler på, at man evaluerer på den del af skolens værdikatalog, der handler om elevernes faglige niveau og resultater (Gleerup & Wiedemann, 2011; Dahler-Larsen, 2009). Den sidste del har vi mere systematisk målt på længe, mens førstnævnte er kommet til for nylig.

Generelt giver de interviewede skoleledere udtryk for, at trivselsmålinger er et brugbart arbejdsredskab. "Det giver et godt overblik over skolen som helhed," eller "det giver et godt øjebliksbillede," er typisk formuleringer, som afspejler det synspunkt. Vi finder de fleste af de anvendelsesformer, som Dahler-Larsen skitserer i forbindelse med brugen af evaluering. Læringsaspektet står dog centralt. Det konkrete arbejde med brugen af trivselsmålinger er typisk forankret i klasse- eller årgangsteams og gennem møder med repræsentanter for ledelsen. I fællesskab forsøger man at identificere mulige indsatsområder

og handleplaner. Flere giver dog udtryk for, at undersøgelserne ikke kan stå alene, men skal følges op af kommunale og supplerende lokale undersøgelser, fx gennem elevinterview og mere aktiv inddragelse af elever og forældre. Der er også eksempler på, at trivselsundersøgelsen har en mere rituel eller symbolsk karakter uden praktisk værdi. Som en skoleleder formulerer det: "Vi får det ikke udnyttet godt nok." Eller "det, vi mangler, er at få det taget ind i klasserne, så man kan udvikle klasserne bedre." Her gennemfører man den årlige lovpligtige trivselsmåling, men der mangler tydeligvis en mere systematisk og opfølgende brug af den. Andre skoleledere giver udtryk for, at målingerne indtil for nylig primært har haft en rituel karakter. Man har først nu, flere år efter de blev lovpligtige, påbegyndt en proces, hvor man mere målrettet og systematisk arbejder med at bruge dem aktivt. Kontrolaspektet lader sig ligeledes genfinde. Skoleforvaltningen bruger fx

De mange trivselsmålinger fremmer et kulturelt imperativ om **det glade eller lykkelige barn** som det "rigtige" barn.

målinger til at benchmarke kommunens skoler og som afsæt for kvalitets-samtaler med skolelederne. På en skole fortæller skolelederen om, hvordan han blev kontaktet af medierne, fordi trivselsundersøgelsen på skolen udviste dårlige resultater. Her er det altså medierne eller sekundært offentligheden, som varetager en kontrol- eller oplysningsfunktion. Blandt andet på baggrund af mediernes fokus på skolen er man nu gået i gang med at arbejde systematisk med at bruge undersøgelserne som afsæt for pædagogiske drøftelser, hvor de tidligere primært havde en rituel funktion.

Skolelederne er mindre eksplicite om evalueringens konstitutive funktion. Enhver måling har nogle konstitutive eller utilsigtede effekter, som er med til at forme, hvad vi ser og gør og dermed tillægger værdi. Gert Biesta (2011, s. 24) har brugt udtrykket "målingers normative validitet," som dækker over, at målinger fremmer bestemte værdier og udgrænser andre.

En skoleleder refererer fx til, at forvaltningen kan hæfte sig ved resultater med afsæt i et spinkelt datamateriale. I forbindelse med en kvalitetssamtale med forvaltningen blev det italesat som et problem, at elevernes alkoholindtag i 9. klasse var steget med over 100 %, men reelt var der kun to respondenter, der havde svaret positivt på spørgsmålet, om de regelmæssigt indtog alkohol. Ganske få svar kan således risikere at påvirke resultaterne. En anden skoleleder fortæller, at eleverne i de mindste klasser har svært ved at forstå indholdet af spørgsmålene, og at man derfor, inden de besvarer undersøgelsen, tager en snak med dem om, hvad spørgsmålene om fx rene toiletter og medindflydelse betyder. Her foregår der altså indirekte et forsøg på at rammesætte elevernes svar. En anden skoleleder fortæller, at på hendes skole sørger man altid for at gennemføre undersøgelsen efter madkundskab, da mætte børn er glade børn, og resultaterne derfor er mere positive. Den taktiske brug af elevtrivselsmålinger kan illustreres ved, at man bevidst

afviser initiativer, fx yderligere undersøgelser og handleplaner. Man kan vælge at fortolke den tidligere refererede skoleleders udsagn om, at man ikke bruger undersøgelserne aktivt på skolen, fordi resultaterne ofte er forankret i et spinkelt empirigrundlag, som et taktisk forsøg på at undgå at inddrage undersøgelserne. Som vedkommende formulerer det i sin kritik af de mange undersøgelser, skolen deltager i: "sådan er det jo med undersøgelser, at lige så snart der er et hul i osten, så skal det fandeme stoppe". Generelt er holdningen blandt de interviewede skoleledere, at trivselsundersøgelser er et brugbart redskab, der kan bidrage til at forbedre trivslen blandt skolens elever, selv om der er kritik af metoden (den måler ikke korrekt) og forvaltningens brug (forvaltningen bruger resultaterne taktisk og evt. manipulerende) eller tendensen til, at skolen er genstand for stadig flere målinger. Målinger producerer blot nye problemer eller normativ validitet (konstitutiv effekt).

Trivselsmålinger i folkeskolen. Skal alle elever være lykkelige?

Trivselsmålingernes vej ind i skolen
Efter i det foregående afsnit at have haft fokus på brugen af trivselsmålinger skal det nu redegøres for og diskuteres, hvorfor trivselsmålinger er blevet indført i skolen. En central målsætning i den danske folkeskolereform, der bliver indført i august 2014, er, at elevernes trivsel skal styrkes (Bekendtgørelse af lov om folkeskolen nr. 665 af 20-6-2014). Fra skoleåret 2015/2016 blev det derfor obligatorisk for alle folkeskoler at gennemføre en national trivselsmåling, der skal bidrage til, at skolerne kan arbejde fokuseret med at forbedre trivslen. Nogenlunde sideløbende med at folkeskolen begynder at anvende trivselsundersøgelser, følger andre uddannelsesområder trop. I 2015 erhvervsuddannelserne og fra 2018 de gymnasiale uddannelser.

Historisk har elevernes trivsel i varierende grad været genstand for målinger og undersøgelser siden 90'erne, men i særlig grad fra 00'erne. Institut for Folkesundhed og SFI har løbende gennemført undersøgelser, der har haft fokus på spørgsmålet. Flere af landets kommuner, især de større, har ligeledes gennemført undersøgelser af trivselsrelaterede emner i en årrække (Keilov et al., 2014; Wistoft, 2012). I 2001 blev DCUM (Dansk Center for Undervisningsmiljø) grundlagt, efter vedtagelsen af børnemiljøloven. DCUM er et statsligt videncenter under Undervisningsministeriet. En af aktiviteterne er løbende undersøgelser af skolernes trivsel og undervisningsmiljø. I årenes løb er centerets indsatser og initiativer blevet udvidet. En optælling på centerets hjemmesider viser, at der aktuelt er ansat 32 medarbejdere. Trivselsdagsordenen, og arbejdet med systematisk at måle og undersøge trivsel,

sætter sig således igennem inden for det uddannelsesmæssige område i sidste halvdel af 10'erne, men med tilløb allerede fra 00'erne. En tilsvarende udvikling kan med mindre afvigelser identificeres i fx Norge og Sverige (Keilov et al., 2014) samt USA og England (Spratt, 2017). Det er dog ikke kun i uddannelsesverdenen, at trivsel er kommet på dagsordenen. På de kommunale/regionale arbejdspladser har det fx siden 2008 været lovpligtigt at gennemføre undersøgelser af medarbejdernes tilfredshed og trivsel hvert 3. år, hvilket ofte sker i sammenhæng med den lovpligtige APV (arbejds miljøvurdering), som både offentlige og private arbejdspladser gennemfører (Hvenegaard, 2010).

Den historiske udvikling

Historisk kan interessen for trivsel i skolen fortolkes som et udtryk for, at den lykkelige eller glade barndom er blevet et ideal, som de sidste 100 år er kommet til at spille en stadig større rolle, og som nu er blevet inddraget som et velfærdsstatsligt satsningsområde (Vallgård & Nyvang, 2018). Coninck-Smith (2004) peger på, hvordan antallet af børneundersøgelser er eksploderet siden 70'erne, hvilket hun fortolker som et udtryk for *barndommens offentliggørelse*. Barndommen er ikke længere primært privat, eller et anlæggende for familien, men er blevet *professionaliseret*, ligesom der er sket en *individualisering af barndommen*, hvor børns stemme og erfaringer tildeles værdi (Qvortrup, 1994). De mange trivselsmålinger fremmer et kulturelt imperativ om det glade eller lykkelige barn som det "rigtige" barn. Dette ændrede syn på barnet kommer fx institutionelt til udtryk i Den Blå Betænkning og konkrete ændringer i folkeskolens formålsparagraf i den sidste halvdel af det 20. århundrede,

hvor fx hensynet til elevens personlige udvikling særskilt fremhæves (Korsgaard et al., 2017). Interessen for børns trivsel, og målingen af den, kan altså fortolkes som et udtryk for et ændret syn på børn og barndom, som har fundet vej til den pædagogiske verden. Barnets århundrede, som Ellen Key profetisk formulerede det i begyndelsen af 1900-tallet, bliver institutionelt forankret i samfundets bærende institutioner i slutningen af 1900-tallet. Trivselsmålinger kan fortolkes som en videreudvikling af samfundets stigende interesse for barnet som aktør eller medborger.

Den sundhedsvidenskabelige udvikling

En anden, ikke pædagogisk forklaring, man kan pege på, er, at WHO siden 1948 har anvendt et bredt sundhedsbegreb, hvor spørgsmålet om fysisk og mental trivsel har indgået. Dog er det først de seneste år, at trivselsbegrebet er blevet et professionelt og videnskabeligt begreb, som kan gøres til genstand for målinger. Begrebet mental sundhed står her stærkt og er en forudsætning for menneskers oplevelse af generel sundhed. Mental sundhed kan defineres som en tilstand af trivsel, hvor mennesker kan udfolde deres evner og potentiale, håndtere hverdagens udfordringer og indgå konstruktivt i sociale sammenhænge (Wistoft, 2012).

Trivselsbegrebet optræder første gang som et centralt begreb i regeringens folkesundhedsprogram i 1999. I 2008 definerer Sundhedsstyrelsen begrebet mental sundhed med netop henvisning til WHO. I 2014 bliver der fastsat nationale sundhedsmål for, at flere børn og unge inden for en tiårig periode skal trives mentalt (Meyer, 2016). Historisk

var trivsel et komplekst hverdagsbegreb, som ikke havde nogen entydig betydning, ligesom spørgsmålet om det gode liv har været diskuteret i filosofien siden antikken. Historisk er trivselsbegrebet altså rykket fra filosofi og humaniora over i sundhedsvidenskab, hvor det har allieret sig med sundheds- og uddannelsespolitikken. Trivsel, og parallelt med fx begreber som lykke og well-being, bliver genstand for politiske mål og initiativer. Mens trivselsbegrebet oprindeligt var knyttet til brede værdidiskussioner om det gode liv, har det fået en fast sundhedsvidenskabelig definition, så fx et enkelt tal empirisk kan udtrykke graden af trivsel i en klasse eller skole (Meyer, 2016). Det er denne forståelse af trivsel, som skolen abonnerer på.

Sundhedsbegrebets dobbelte blik Meyer (2016) peger på, at man kan anlægge et dobbelt blik på den aktuelle interesse for trivsel i såvel skole som samfund. På den ene side kan man se interessen for trivsel som en del af en sundhedsfremmediskurs, der præger og dominerer samfundet. Interessen for kost, motion og sunde livsstilsvaner, men jo også emner som fx lykke, trivsel og mobning, er steget markant de seneste år. Vi har her at gøre med en velfærdsstatslig diskurs. "Høj trivsel kan ses som en etisk samfundsmæssig forpligtelse i sig selv," som det hedder i en af de rapporter, der introducerer til emnet (Keilov et al., 2014, s. 13). Interessen for børns trivsel kan fortolkes som led i den generelle humanisering af arbejds- og samfundslivet, hvor befolkningens sundhed nu også gælder emner som personlig udvikling, trivsel, velbefindende og livskvalitet eller omsorg. På den anden side kan

man fortolke skolen og samfundets interesse for trivsel og sundhed som et eksempel på, at nye, mere bløde områder af menneskelivet er blevet inddraget i skolen og genstand for opmærksomhed, politikformulering, måling og styring (Wiedemann, 2021a). At være i trivsel er ikke nødvendigvis målet, men snarere et middel til, at vi som mennesker kan præstere, skabe resultater og yde bedst muligt. I forlængelse heraf skal offentlige organisationer, herunder skoler, i stigende grad holdes ansvarlig for deres arbejdsmiljø og resultater. Løbende bliver den enkelte skole, kommune eller nations resultater benchmarket med andre skoler, kommuner og nationer. Kontinuerlige målinger af ikke kun hårde, men nu også bløde forhold udgør en del af konkurrencestatens profylaktiske værktøjskasse. Trivseldagsordenen kan fortolkes som en del af en kvalitets- og effektivitetsdiskurs, som langsomt vinder indpas op igennem 00'erne inden for uddannelsespolitikken og uddannelsesforskningen (Kristensen, 2022). Uddannelsespolitikken får i stigende grad til hensigt at forsøge at opfylde arbejdsmarkedets behov for fleksibel arbejdskraft. Mennesker præstere bedst muligt, når de er lykkelige eller i trivsel. Human kapital er dybest set hård kapital (Korsgaard et al., 2017; Krejsler, 2021).

Konklusion

Trivselsmålinger slår så småt igennem i tiden efter årtusindskiftet. I skolen indføres de som et systematisk redskab i den sidste halvdel af 10'erne. Historisk set bryder et nyt barndomssyn igennem i 1900-tallet, som for alvor institutionaliseres i den sidste halvdel af det 20. århundrede.

Indførelse af trivselsmålingerne kan fortolkes som et udtryk for, at interessen for hele barnet eller barnets bløde sider opnår høj samfundsmæssig prioritet. Trivselsbegrebets udbredelse kan ses i sammenhæng med velfærdssamfundets udvikling. Først fik borgerne politiske senere sociale rettigheder og nu senest individuelle rettigheder i form af retten til trivsel, lykke og livskvalitet. Det ulykkelige eller sårbare barn er blevet ledernes, lærernes og dermed skolens og samfundets problem. Skolens interesse for trivsel kan ligeledes fortolkes som et led i stigende interesse for udviklingen af de menneskelige ressourcer eller human kapital, som modsvarer arbejdsmarkedets efterspørgsmål efter nye kvalifikationer og ressourcer. Trivsel bliver et middel eller en måde at skabe større produktivitet og effektivitet på, som skal komme arbejdsmarkedet til gavn. Det er denne dobbelthed mellem en økonomisk diskurs og en sundhedsvidenskabelig diskurs, som flyder sammen i en ny velfærdsstatslig uddannelsesdiskurs, som et tiltag som indførelse af trivselsmålinger kan fortolkes som et udtryk for.

De interviewede skoleledere tilslutter sig i overvejende grad denne nye velfærdsstatslige diskurs. Trivselsmålinger vurderes at være et brugbart redskab til at fremme trivsel i skolen, selv om det ikke kan stå alene, men kræver en ledelsesmæssig rammesætning og evt. opfølgende undersøgelser. Et mindretal blandt skolelederne identificerer arbejdet med trivselsmålinger som en del af en øget konkurrencestatslig eller økonomisk styringsdiskurs. Skolen bliver pålagt udefrakommende undersøgelser, som ikke er udtryk for nogen dybere

Trivselsmålinger i folkeskolen. Skal alle elever være lykkelige?

objektiv fortælling om skolens liv. Undersøgelserne bruges ikke som afsæt for at fremme trivsel i skolen, fordi de ikke er anvendelige, eller skolen ikke prioriterer det.

Diskuterende perspektiver

Afslutningsvis skal der peges på nogle få kritiske perspektiver, som det stigende fokus på trivsel giver anledning til. Mere principielt kan man stille spørgsmålsteget ved, om det er skolens opgave at sørge for, at eleverne trives eller er lykkelige. I stigende grad bliver det sunde liv tematiseret og fx gjort til genstand for særlige pædagogiske forløb, der i nogle tilfælde har et terapeutisk afsæt. Når skolen i stigende grad fokuserer på omsorg, trivsel og sundhed, sker det så ikke på bekostning af læring, udvikling og dannelse, hvor fagene eller verden er mellemværendet? Interessen for trivsel fremmer en udvikling, hvor sundhed og omsorg bliver det primære indhold eller mellemværende. I et kritisk perspektiv kan man spørge, om skolen er ved at udvikle sig til en terapianstalt, hvor ledere og lærere skal påtage sig nye flydende roller (Russelbæk Hansen, 2014).

I et større perspektiv kan trivselsmålinger fortolkes som led i velfærdsstatens videreudvikling i retning af en biopolitisk stat, hvor stadig flere sider af borgernes liv inddrages i den statslige interessesfære og bliver mødt med teknikker og regulering og dermed genstand for sofistikeret styring (Foucault, 2009). Historisk set er der sket en udvidelse af skolens opgave, hvilket kalder på etiske problemstillinger, fx balancen mellem individets frihed over for staten eller skolens mulighed for at intervenere i borgernes liv. Bourdieu (2010a, 2010b) har argumenteret for, at staten har

en dobbelt funktion. Metaforisk taler Bourdieu om statens højre og venstre hånd. I dag ville vi måske tale om kolde kontra varme hænder. På den ene side kan statens initiativer ses som universelle, dvs. som et forsøg på at sikre alle borgere pligter og rettigheder. Udbredelsen af det universelle velfærdssamfund er et eksempel på dette. På den anden side er de universelle rettigheder altid partikulære. Der er grupper og aktører, som påberåber sig "universalitet", men som samtidig indirekte eller direkte fremmer egne interesser. I eksemplet med trivselsmålinger er det sundhedsvidenskabelige interesser og aktører, som har haft held til at præge og måske ligefrem dominere skolens dagsorden under påberåbelse af universalitet. Inden for den forståelsesramme udfordres den traditionelle pædagogiske forståelse af, hvad skolens grundlæggende opgave er. Det non-affirmative, forstået som det særlige pædagogiske ved skolen, som fx Uljens (2020) taler om, får vanskeligere vilkår. Pædagogik har en selvstændig status og skal ikke være et middel til at opnå politiske mål, fx bedre sundhed.

Endelig kan man mere grundlæggende stille spørgsmålsteget ved, om hele det fokus, der aktuelt er på trivsel, reelt fremmer elevernes trivsel. Fravær af trivsel og lykke er en stærk subjektiv oplevelse, som har komplekse og sammensatte årsager, der sjældent lader sig isolere til forhold, som skole og lærere udelukkende er ansvarlige for, og som de eksklusivt kan gøre noget ved. Det gode menneskeliv indebærer perioder med sorg, ulykke, midlertidig eksklusion, manglende trivsel, konflikter og nyorientering (Wiedemann, 2022). Medfører det stigende fokus på trivsel, mobning, tryghed og inklusion, at eleverne i nogle

tilfælde afskærmes fra at gøre erfaringer med hinanden og verden, som de kan have glæde af senere i livet? Hertil kommer, at eksperterne langt fra er enige om, hvad trivsel dækker over, selv om vi har institutionaliseret betydningen og målingen af den (Meyer, 2016). Nogle forskere taler ligefrem om trivsel som et flydende tegn (Spratt, 2017, s. 35 ff.). I skolesammenhæng trækker begrebet på en række forskellige professionelle og akademiske discipliners forståelser, uden at brugere er bevidst om det.

REFERENCER

- Bekendtgørelse af lov om folkeskolen nr. 665 af 20-6-2014.
- Berg Sørensen, A., Grøn, C.H. & Hansen, H.F. (2016). *Organiseringen af den offentlige sektor*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Biesta, G. (2010). *God uddannelse i målingens tidsalder*. Klim, Aarhus.
- Bourdieu, P. (2010a). Modstridende interesser i staten. I: *Praktiske grunde. Nordisk Tidsskrift for kultur- og samfundsvidenskab*, 1-2, s. 135-147.
- Bourdieu, P. (2010b). Statens højre hånd – og statens venstre hånd. Interview med Pierre Bourdieu. I: *Praktiske grunde. Nordisk Tidsskrift for kultur- og samfundsvidenskab*, 1-2, s. 113-120.
- Coninck-Smith, N. (2004). Barndommens eksperter – voksne og/eller børn. I: *Undervisningsmiljø*. Dansk Center for Undervisningsmiljø s. 4-6. <https://dcum.dk/media/1755/uvvm-kortlagt40.pdf>
- Dahler-Larsen, P. (1998). *Den rituelle refleksion – om evaluering i organisationer*. Odense: Odense Universitetsforlag.
- Dahler-Larsen, P. (2009). *Evalueringskultur. Et begreb bliver til*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Dahler-Larsen, P. (2022). "Ingen kan sige sig fri" – en begrebshistorie om konstitutive virkninger. I: *Ceptrastriben*, 28, s. 4-13.
- Dahler-Larsen, P. & Krogstrup, H.K. (red.) (2001). *Tendenser i evaluering*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Fairclough, N. (1995). *Critical Discourse Analysis*. London: Longman.
- Foucault, Michel (1972). *Archaeology of Knowledge*. London: Routledge.
- Foucault, M. (2009). *Biopolitikkens fødsel*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Gleerup, J. & Wiedemann, F. (2011). Et skoleudviklingsperspektiv på evaluering – en lærende evalueringskultur. I: Benedicte Vilslev Pedersen & Marianne Thrane (red.), *Evaluering i skolen* (s. 15-41). Aarhus: Klim.
- Hvenegaard, H. (2010). Trivsel, trivselsmålinger og trivselsprocesser. I: *Team Arbejdsliv*. https://www.teamarbejdsliv.dk/downloads/Trivsel_trivselsmaalinger_og_trivselsprocesser.pdf
- Keilov, M., Holm, A., Bagger, S. & Heinze-Pedersen, S. (2014). *Udvikling af trivselsundersøgelser i folkeskolen. En pilotundersøgelse*. Vive. <https://www.vive.dk/media/pure/5156/276628>
- Korsgaard, O., Kristensen, J.E. & Jensen, H.S. (2017). *Pædagogikkens idehistorie*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Krejsler, J.B. (2021). *Skolen og den transnationale vending*. København: Nyt fra Samfundsvidenskaberne.
- Kristensen, J.E. (2022). Pædagogik og/eller uddannelsesforskning og uddannelsesvidenskab? Danske konstellationer og spændinger. I: *Nordic Studies in Education*, 42(1), 30-49.
- Kvale, S. (1997). *Interview. En introduktion til det kvalitative forskningsinterview*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Mainz, P. (2022). Blot 16 skoler har trivsel helt i top. I: *Politiken*, d. 7. august 2022. <https://politiken.dk/indland/uddannelse/art8821761/Blot-16-folkeskoler-har-en-trivsel-helt-i-top>
- Meyer, G. (2016). *Lykkens kontrollanter*. København: Jurist- og Økonomiforbundet.
- Phillips, L. (2010). "Diskursanalyse". I: Brinkmann, S. & Tanggaard, L. (red.), *Kvalitative metoder. En grundbog*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Qvortrup, J. (1994). *Børn halv pris: nordisk barndom i et samfundsperspektiv*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Russelbæk Hansen, D. (2014). Fra (ud)dannelsesstat til terapianstalt. I: Abrahamsen, M., Russelbæk Hansen, D. & Qvortrup, A. (red.), *Den etiske efterspørgsel: i uddannelse og dannelse*. Aarhus: Klim
- Rørvik, K.A. (1998). *Moderne organisasjoner. Trender i organisasjonstenkningen ved tusenårsskiftet*. Oslo. Fagbokforlaget.

Trivselsmålinger i folkeskolen. Skal alle elever være lykkelige?

- Spratt, J. (2017). *Wellbeing, Equity and Education. A Critical Analysis of Policy Discourses of Wellbeing in Schools*. Cham. Springer.
- Uljens, M. (2020). Pædagogisk ledelse og uddannelsesreform – en ikke-affirmativ pædagogik. *Kognition og Pædagogik*, 3.
- Vallgård, K. & Nyvang, C. (2018). Lykkeimperativet i folkeskolen. I: *Tidsskrift for Professionsstudier*, 14(27), s. 16-22.
- Wiedemann, F. (2021a). Endelig vil OECD også måle på bløde kompetencer. I: *Skolemonitor*. <https://skolemonitor.dk/debat/art8400625/Endelig-vil-OECD-ogs%C3%A5-m%C3%A5le-p%C3%A5-bl%C3%B8de-v%C3%A6rdier-og-dannelse-i-skolen>

Wiedemann, F. (2021b). *Hvor kommer lyset fra? Data i uddannelse og ledelse*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.

Wiedemann, F. (2022). Det gode liv har mange ansigter. Hvad er lykke? I: *Pov International*. <https://pov.international/det-gode-liv-har-mange-ansigter-hvad-er-lykke/>

Wistoft, K. (2012). *Trivsel og selvværd. Mental sundhed i skolen*. København: Hans Reitzels Forlag.